

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-74>

УДК 657

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ

FEATURES OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT FOR INVENTORY MANAGEMENT

Пушкарь Ірина Володимирівна

кандидат наук з державного управління, доцент,
Запорізький національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4380-7907>

Шишкіна Анастасія Павлівна

магістр,
Запорізький національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3435-2712>

Pushkar Iryna, Shyshkina Anastasia
Zaporizhzhia National University

Стаття присвячена дослідженню проблем та розробці основних напрямів удосконалення системи управління запасами на підприємствах. У даній статті було проведено теоретичне та практичне дослідження аспектів обліково-аналітичного управління запасами на підприємствах, обґрунтовано підходи до їх формування. У статті було проаналізовано характеристику запасів та їх оцінку при надходженні на підприємство та вибутті. Для досягнення поставленої мети було визначено ефективні напрями обліково-аналітичного забезпечення управління виробничими запасами підприємств, застосовано теоретичне узагальнення для виявлення специфіки формування обліково-аналітичного забезпечення запасами. В результаті дослідження було розкрито питання обліково-аналітичного забезпечення процесу управління запасами на підприємствах, розтлумачено її значення при прийнятті управлінських рішень в обліку запасів. Було визначено основні завдання обліково-аналітичного забезпечення запасів.

Ключові слова: матеріально-виробничі запаси, обліково-аналітичне забезпечення, бухгалтерський облік, управління запасами, стандарти бухгалтерського обліку.

The article is devoted to the study of problems and the development of the main areas of improvement of the inventory management system at enterprises. In this article, a theoretical and practical study of the aspects of accounting and analytical management of stocks at enterprises was conducted, the approaches to their formation were justified. Stock management is the optimization of stocks of goods, raw materials and other objects of the enterprise with the aim of reducing storage costs while ensuring the level of service and uninterrupted operation of the enterprise. It is substantiated that inventory management is one of the key aspects of improving the efficiency of an enterprise, since, on the one hand, not a single enterprise can function without inventories, on the other hand, the share of inventories in enterprises is about half of all its current assets, that is, there is a threat of freezing financial resources of the enterprise, and therefore, loss of work efficiency. The article analyzed the characteristics of stocks and their evaluation when entering and leaving the enterprise. To achieve the goal, effective directions of accounting and analytical support for the management of production stocks of enterprises were determined, theoretical generalization was applied to identify the specifics of the formation of accounting and analytical support for stocks. Analysis methods were used to compare the norms of the international accounting standard 2 "Inventories" and the Regulation (standard) of accounting 9 "Inventories". As a result of the study, the issue of accounting and analytical support for the process of stock management at enterprises was revealed, its importance was explained when making management decisions in stock accounting. The main tasks of accounting and analytical supply of stocks were determined. In addition, a number of problems related to the organization of stock accounting and the formation of accounting and analytical support for them were given. Accordingly, directions for eliminating these problems and improving accounting and analytical support were proposed.

Keywords: material and production stocks, accounting and analytical support, accounting, inventory management, accounting standards.

Постановка проблеми. Головною метою будь-якого суб'єкта господарювання є збільшення рівня стабільного доходу. Досягненню цієї мети сприяє ефективне управління фінансово-господарською діяльністю підприємства. У свою чергу, функціонування системи управління неможливе без точної та оперативної інформації, а також її відповідної аналітичної обробки. Важливу роль функціонуванні системи управління грає система обліково-аналітичного забезпечення. Обліково-аналітичне забезпечення управління матеріально-виробничими запасами входить у загальну систему обліково-аналітичного забезпечення управління суб'єктом господарювання і займає в цій загальній системі одну з найбільш значущих позицій. Таким чином, в умовах сучасної ринкової економіки важливим завданням є пошук резервів підвищення конкурентоспроможності шляхом удосконалення механізму управління суб'єктами господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання обліково-аналітичного забезпечення управління запасами розглядало багато науковців, такі як: Бутинець Ф. Ф. [1], Бондаренко О. С. [2], Голов С. В. [3], Любезна І. В. [6] та інші. У своїх дослідженнях вчені аналізують теоретичні основи і методологічні підходи до проблем обліку, контролю та аналізу використання запасів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на це, під впливом сучасних економічних викликів досі залишається актуальним питання щодо комплексного підходу до управління виробничими запасами на підприємствах як один із шляхів удосконалення обліково-аналітичного забезпечення.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є теоретичне та практичне дослідження аспектів обліково-аналітичного забезпечення управління запасами на підприємствах та обґрунтування підходів до його формування, аналіз існуючих проблем та визначення напрямів удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Головними цілями будь-якого суб'єкта господарювання є забезпечення сталого розвитку, а також отримання максимального прибутку. Але для досягнення цих цілей необхідна ефективна система управління на підприємство. Для її успішного функціонування потрібна точна та своєчасна інформація, а також потрібна належна аналітична обробка цієї інформації.

Однією з ключових ланок у системі управління підприємством є система обліково-аналітичного забезпечення управління. Вона забезпечує взаємодію між структурними підрозділами організації, а також реагує на зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на підприємство [3].

Існує багато трактувань поняття обліково-аналітичного забезпечення, проаналізувавши їх можна дійти до висновку, що система обліково-аналітичного забезпечення одна із важливих складових загальної системи управління підприємством.

Діючи безперервно, дана система сприяє підвищенню якості звітності, що складається, і звітних показників. Місце обліково-аналітичного забезпечення у загальній системі управління підприємством представлено рисунку 1.

Система обліково-аналітичного забезпечення сприяє реалізації основних функцій управління підприємством таких як планування, координація, мотивація, контроль та регулювання. Дані функції є процесом безперервних дій, який утворює замкнутий цикл управління.

Обліково-аналітичне забезпечення управління матеріально-виробничими запасами – важлива та значуща підсистема, яка входить до загальної системи обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством [4].

Висока значимість цієї підсистеми обумовлена тим, що матеріально-виробничі запаси (далі МВЗ) відіграють важливу роль у господарській діяльності підприємств. МВЗ займають значну частину оборотного капіталу підприємств. Великі запаси призводять до зростання рівня витрат, спрямованих на зберігання та контроль за МВЗ. Але в той же час відсутність або брак запасів може призвести до неможливості виконати замовлення, а як наслідок цього відбувається втрата прибутку або клієнтів.

Система обліково-аналітичного забезпечення управління МВЗ – це сукупність облікових даних та інформації, яку отримують у результаті аналізу цих даних. Вся отримана інформація необхідна для прийняття управлінських рішень щодо запасів підприємства [6].

Управлінські рішення у сфері запасів являють собою діяльність, яка спрямована на зниження витрат підприємства, які пов'язані з процесами зберігання, транспортування і споживання матеріалів. Скорочення даних витрат здійснюється у вигляді безперервного обліку та контролю запасів [2].

Система обліково-аналітичного забезпечення управління МВЗ покликана здійсню-

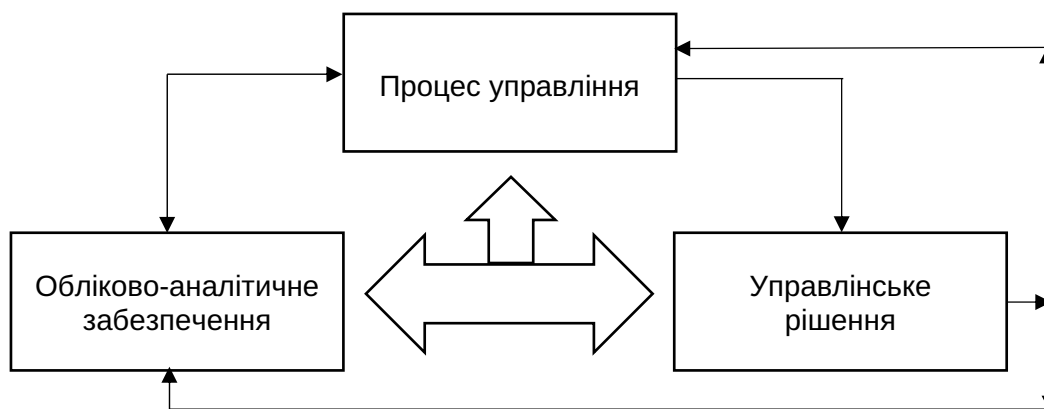

Рис. 1. Місце обліково-аналітичного забезпечення в системі управління підприємства

вати низку найважливіших завдань на підприємстві [7]:

- спостереження, оцінка та прогноз ліквідності та поточної платоспроможності;
- визначення оптимального рівня запасів на підприємстві;
- виявлення та аналіз відхилень норм та планових значень рівня запасу від фактичних;
- аналітичний розрахунок вигоди та збитків при впровадженні нових систем управління запасами.

Нині на багатьох підприємствах системі управління запасами не приділяється належної уваги. Керівництво підприємств або недооцінює, або переоцінює потреби у запасах. Причиною цієї проблеми є неправильно організована система обліково-аналітичного забезпечення управління запасами.

Необхідними заходами для правильної організації обліково-аналітичного забезпечення управління виробничими запасами, вважаються ті, що представлені на рисунку 2. Їх застосування дозволяє правильно визначити первісну вартість виробничих запасів, вартість при передачі у виробничий процес, більш точно оцінювати незавершене виробництво і відобразити залишки матеріальних цінностей у фінансовій звітності тощо.

Для чіткого функціонування даної системи необхідна наявність розробленого, комплексно-взаємопов'язаного інструментарію обліку та аналізу матеріально-виробничих запасів, який би враховував вплив різних факторів на рівень запасів та відповідав усім вимогам ринкової економіки.

Таким чином, перед загальною системою управління підприємства постає питання щодо забезпечення ефективного контролю руху запасів та їх аналіз.

Аналіз запасів підприємства проводиться з метою отримання інформації щодо оцінки стану матеріалів та запасів сировини, їхньої відповідності потребам виробництва чи ринку, готової продукції, незавершеного виробництва, виявлення додаткових резервів.

Аналіз запасів складається з кількох етапів [1]:

1) оцінка стану запасів на поточний день, яка проводиться за елементами в динаміці та методом укрупненого аналізу, та аналіз оборотності запасів;

2) угруповання запасів за номенклатурними одиницями, що проводиться з урахуванням якісних характеристик окремих елементів та вартості запасів даного виду. Це дозволяє виокремити стратегічно важливі групи запасів;

3) аналіз елементів запасів за номенклатурними групами. Включає перевірку стану та наявності запасів, аналіз вибуття запасів; аналіз надходження запасів, а також перевірку якості роботи функціонального підрозділу, який відповідає за даний тип запасу;

4) оптимізація стану запасів підприємства тобто підтримання стабільного рівня запасів з метою підтримки конкурентоспроможності підприємства, зниження необґрунтованих витрат на зберігання надлишкових запасів та усунення можливих простоїв.

У даному випадку оптимізація – це управлінські рішення, які створені не лише для з'ясування обсягу запасів, а й для зменшення запасів матеріалів.

Оптимізація проводиться у кілька етапів [9]:

1) визначаються чинники, які впливають на рівень запасів (постачальники, покупці, які у цілому формують попит та її динаміку, і навіть механізми управління організацією);

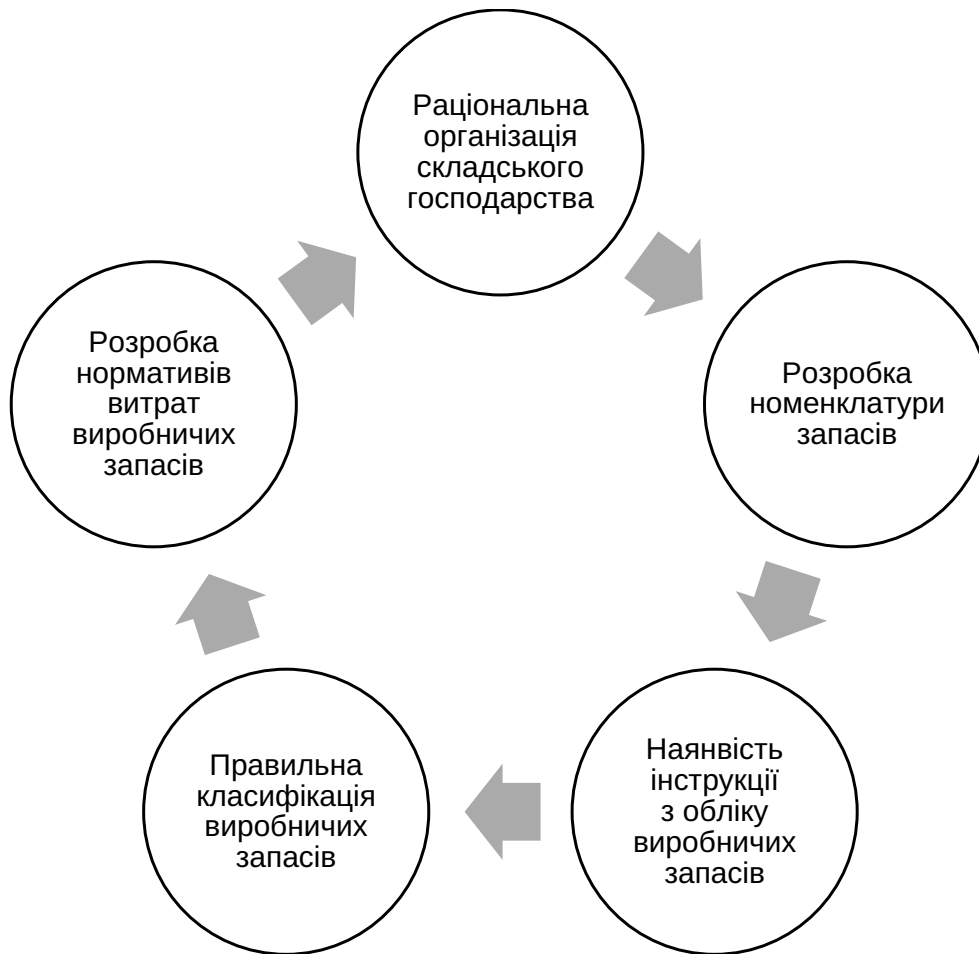

Рис. 2. Заходи для ефективної організації обліково-аналітичного забезпечення

2) оцінюється ступінь та характер впливу факторів на обсяг виробничих запасів;

3) зведення до мінімуму розрахованих витрат, що виникли під впливом випадкових чинників;

4) визначення проблемних питань, усунення яких дозволить скоротити обсяг необхідних запасів матеріальних ресурсів;

5) визначення організаційних заходів, вкладених у скорочення запасів матеріальних ресурсів.

Проблеми та можливі рішення, які спрямовані на оптимізацію запасів представлені у таблиці 1.

Такий підхід сприяє оптимізації обсягу запасів за ознакою виявлення мінімуму витрат, спричинених надлишком чи дефіцитом матеріалів, що виникають у результаті змін внутрішніх та зовнішніх умов виробничої діяльності. Якщо аналіз стратегічно важливих запасів показав великі резерви їх оптимізації, слід приймати управлінські рішення; якщо ж резервів не виявлено, необхідно розпочинати аналіз наступної групи

запасів за циклом, тобто на базі проведеної систематизації.

Одна з ключових проблем, з якою стикаються керівники вітчизняних підприємств у сфері обліку матеріально-виробничих запасів, полягає у вмінні уніфікувати бухгалтерський облік, застосовуючи для управлінського обліку отримані дані, і водночас відповідати міжнародним стандартам фінансової звітності (МСФЗ).

Вітчизняна практика використовує оригінальні підходи до обліку запасів, що багато в чому перевершують норми МСФЗ з позиції зацікавленого інформацією користувача. Усвідомлюючи необхідність відповідності вітчизняних стандартів до міжнародних, не слід відкидати і накопичений позитивний досвід. Таким чином, вітчизняні правила бухгалтерського обліку поступово зближуються із МСФЗ. Але багато підприємств продовжують використовувати для підготовки своєї фінансової звітності лише ПСБО [5].

Однак успішний перехід на МСФЗ потребує додаткових трудових ресурсів і є витратним завданням. Оскільки підприємствам дово-

Таблиця 1

Проблеми та можливі рішення оптимізації запасів

Проблеми	Можливі рішення
Невиконання договірних умов постачальниками, а саме: порушення строку постачання, невідповідність якості та кількості отриманих матеріальних ресурсів; номенклатурна невідповідність	Пошук більш надійних постачальників, які забезпечуватимуть необхідний рівень якості матеріалів, узгодження з ними максимально прийнятних термінів та умов постачання. У разі неможливості вибору більш надійних постачальників – участь самого підприємства у підвищенні якості ресурсів, що поставляються.
Непередбачена зміна попиту продукції підприємства	Підвищення якості роботи служби маркетингу та збуту, покращення роботи з клієнтами за допомогою формування ефективної збутової стратегії
Збій виробничого процесу	Підвищення кваліфікації персоналу, удосконалення технологій виробництва підприємства та складського обліку матеріально-виробничих запасів

диться одночасно (паралельно або методом трансформації) готувати відразу кілька видів звітностей: по-перше, податкову, по-друге, бухгалтерську на базі ПСБО та фінансову на базі МСФЗ. Використання міжнародних стандартів продиктоване економічною необхідністю. Прозора, якісно складена фінансова звітність в умовах кризи та виходу з неї є важливою умовою розвитку і фінансового ринку, і реального сектора економіки. Таким чином, МСФЗ обов'язково будуть, так чи інакше, використовуватись у вітчизняній системі бухгалтерського обліку. І те, як швидко це буде реалізовано, залежить від ефективної співпраці держави з бізнесом та професійною аудиторською та бухгалтерською спільнотою.

Таким чином, проаналізувавши наукові статті та інші публікації із досліджуваної тематики, можемо виокремити ряд недоліків обліку запасів в системі управління підприємством, а саме:

- не запровадження заходів для удосконалення аналітичного обліку на підприємствах;
- при віднесенні до статутного капіталу неправильно оцінюють запаси на дату балансу;
- відсутність автоматизації складського обліку та використання застарілого обладнання;
- відсутність комплексних поєднань усіх видів обліку підприємства, для забезпечення керівництва управлінською інформацією.

Для вирішення проблем, які були зазначені вище, а також для удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління запасами пропонуємо такі дії:

- розробити систему управлінського обліку, яка дозволить враховувати всі процеси, пов'язані із запасами;
- чітко організувати обліково-контрольні процедури руху запасів;
- автоматизувати складський облік та покращувати інформаційно-технологічне обладнання;
- ввести строгий порядок приймання і витрачання сировини та матеріалів;
- запроваджувати ефективні форми контролю за дотриманням норм запасів і витрат матеріальних ресурсів.

Висновки. Отже, система обліково-аналітичного забезпечення управління запасами відіграє важливу роль у господарській діяльності підприємства, в оцінці його економічного потенціалу. Її не можна недооцінювати. Ефективно організована дана система значною мірою має позитивний вплив на систему управління запасами в цілому. Саме управлінню запасами необхідно приділяти особливу увагу, оскільки від них великою мірою залежить стан підприємства та його ресурсний потенціал. Удосконалення системи управління запасами на підприємстві являє собою комплекс заходів, розробки та виконання яких повинно базуватися на принципах наукової обґрунтованості. Це говорить про те, що повинні бути використовуватися останні досягнення науки та техніки, враховуватися потреби підприємства у товарно-матеріальних ресурсів, їх характеристики і т.д.

Таким чином, дана система може сприяти сталому розвитку підприємства та отримання максимального прибутку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський управлінський облік : навч. посіб. Житомир : ЖІТІ, 2000. 448 с.
2. Бондаренко О. С. Сучасні моделі управління виробничими та збутовими запасами. *Економіка та держава*. 2009. № 3. С. 16–22.
3. Голов С. В. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 522 с.
4. Захарін С. В. Управління товарними запасами. *Економіка підприємств*. 2006. № 16. С. 80–98.
5. Любезна І. В. Внутрішньогосподарський контроль використання матеріальних ресурсів на підприємствах. *Інноваційна економіка. Науковий журнал*. Тернопіль, 2015. № 2 (57). С. 57–62.
6. Любезна І. В. Удосконалення системи управління матеріальними запасами на підприємствах. *Галицький економічний вісник*. 2013. № 2 (41). С. 72–78.
7. Мельник Н. Г. Матеріальні ресурси в системі управління підприємством. *Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє*. Тернопіль, 2006. № 11. С. 145–151.
8. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 «Запаси». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_021 (дата звернення: 05.10.2022).
9. Пастухова В. В. Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність. Київ : КНЕУ, 2008. 302 с.
10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: затв. наказом Міністерства фінансів України № 246 від 20.10.1999 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99> (дата звернення: 05.10.2022).

REFERENCES:

1. Butynets' F. F. (2000) Bukhhalters'kyu upravlins'kyu oblik. Navchal'nyy posibnyk [Accounting management accounting]. Zhytomyr: ZhITI, p. 448.
2. Bondarenko O. S. (2009) Suchasni modeli upravlinnia vyrobnychymy ta zbutovymy zapasamy [Modern models of production and sales inventory management]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 3, pp. 16–22.
3. Holov S. V. (2007) Bukhhalterskyi oblik v Ukraini: analiz stanu ta perspektyvy rozvytku: monohrafiia [Accounting in Ukraine: analysis of the state and development prospects]. Kyiv: Tsentri uchbovoi literatury, p. 522.
4. Zakharin S. V. (2006) Upravlinnia tovarnymy zapasamy [Inventory management]. *Ekonomika pidpriemstv*, no. 16, pp. 80–98.
5. Liubezna I. V. (2015) Vnutrishnohospodarskyi kontrol vykorystannia materialnykh resursiv na pidpriemstvakh [Internal economic control of the use of material resources at enterprises]. *Innovatsiina ekonomika. Naukovyi zhurnal*, vol. 2, no. 57, pp. 57–62.
6. Liubezna I. V. (2013) Udoskonalennia systemy upravlinnia materialnymy zapasamy na pidpriemstvakh [Improvement of the inventory management system at enterprises]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, vol. 2, no. 41, pp. 72–78.
7. Melnyk N. H. (2006) Materialni resursy v systemi upravlinnia pidpriemstvom [Material resources in the enterprise management system]. *Ukrainska nauka: mynule, suchasne, maibutnie*, no. 11, pp. 145–151.
8. International accounting standard 2 "Inventories". Available at: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_021 (accessed 05 October 2022).
9. Pastukhova V. V. (2008) Stratehichne upravlinnia pidpriemstvom: filosofii, polityka, efektyvnist [Strategic enterprise management: philosophy, policy, efficiency]. Kyiv: KNEU, p. 302.
10. Order of the Ministry of Finance on Accounting regulation (standard) 9 "Inventories" № 246 (1999, October 20). *Ministerstvo finansiv Ukrainy*. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99> (accessed 05 October 2022).